

INTERVIURI

Un dialog cu Cristina Comandașu, manager Radio România Muzical

Andra Apostu

Doamna Cristina Comandașu, managerul Radio România Muzical, este una dintre personalitățile care se identifică cu acest post de radio. Emisiunile muzicale pe care le semnează acoperă toate genurile muzicale și jurnalistice: rubrici, transmisiuni naționale și internaționale,

interviuri, prezentări discografice etc. Este una dintre cele mai cunoscute voci iubitorilor de Radio România Muzical și reprezintă cu succes imaginea unui post de radio modern, dar și a României prin prezența domniei sale în juriul International Classical Music Awards sau ca reprezentant al postului în European Broadcast Union. Dedicată meseriei sale, a inițiat proiecte valoroase cu puternic impact asupra vieții muzicale românești, de la tineri la artiști cu experiență, devenind un onorant promotor al culturii autohtone peste hotare.

Foto: Ioana Chiriță

- **Andra Apostu:** Stimată doamnă Cristina Comandașu, ați studiat pianul, apoi canto; ce v-a făcut să vă apropiați de

cariera de radio? Este o zonă aparte spre care nu se îndreaptă mulți absolvenți de Conservator.

Cristina Comandașu: Eu nu am făcut Liceul „Dinu Lipatti” de la clasa I, am ajuns acolo în clasa a IX-a. Am urmat Școala nr. 56 și Școala nr. 2 de muzică, în paralel. Imediat după Revoluție am câștigat un concurs de pian important și atunci au început să-și pună problema familia și profesoara de pian - care îi îndemna foarte tare -, să fac liceul de muzică. S-a generat contextul acesta și așa am ajuns să dau admitere la „Dinu Lipatti”. Nu ascund că m-am gândit ulterior să mă mut, pentru că având nota 10 la treapta întâi - cum era atunci - la română și la matematică, de fapt, puteam să fac orice altceva.

➤ **A.A.:** Și ce v-ar mai fi tentat?

C.C.: Drept. Sincer. Adică, asta le-am zis părinților, mutați-mă la Liceul „Mihai Viteazul”, că aș vrea să fac Drept. Sigur, contextul de viață era cu totul altfel atunci, asta le mai lipsea părinților, să mai stea să mă mute pe mine. Și am continuat, am făcut pian, într-adevăr, iar din clasa a XI-a am început să studiez și canto. Așa am ajuns să îmi pun problema să dau admitere la Pedagogie canto, inițial, ca pe urmă, în următorul an, să dau la canto principal. Mai târziu, a venit un context în care profesoara cu care lucram, doamna Arta Florescu, la un moment dat, mi-a spus: „Dragă, trebuie să te gândești bine, ce e mai bună, vocea sau capul, și să optezi”. Și eu am zis: „Capul e mai bun decât vocea”, ceea ce era adevărat și nu am greșit. Și atunci era și contextul economic care era. Eu și toți colegii mei încercam ca după terminarea facultății să avem un serviciu asigurat, să putem supraviețui, cum era și cazul meu. A apărut, pur și simplu, oportunitatea de a veni să colaborez la Radio, pentru că Radio România Muzical de-abia se deschisese și, sigur, avea nevoie de oameni. Așa am ajuns eu aici, în iunie 1997.

Iată că anul viitor se fac 30 de ani deja: așa a pornit povestea mea în Radio. Destul de complicată, pentru că vocea mea nu era tocmai de radio, poate că nu e nici acum, deși multă lume spune că e foarte ușor de ascultat. Altfel se făcea radio atunci, deci nu a fost ușor din multe puncte de vedere, însă am descoperit un loc unde puteam să fac ceva care să conteze. În primul rând, să îmi activez capul, care a fost cel care m-a ajutat mai apoi să înțeleg, de exemplu, și ce înseamnă bugete.

Faptul că am învățat bine matematică m-a ajutat să pot să țin bugete în mână, multe proiecte în paralel și diverse aspecte de organizare. În plus, mi-a plăcut să lucrez cu oamenii, și asta e adevărat. De fapt, am iubit muzica. Asta m-a condus în tot ce a urmat în acești 30 de ani.

- **A.A.:** Ați fost încă de la început, înseamnă, aici în Radio, cu Radio România Muzical?

C.C.: Da, postul se deschisese în martie 1997, eu am venit în iunie 1997. Din 2000, am avut un contract de muncă pe jumătate de normă la Redacția Muzicală, redacția care producea pentru Radio România Muzical atunci pentru că așa era forma de organizare. Primul concurs pe care am avut șansa să îl dau a fost la finalul anului 2000, dar nu am luat acel concurs. Atunci angajările se făceau extrem de greu. Abia în anul 2004 când s-au scos toate funcțiile manageriale la concurs mi s-a propus să candidez pentru funcția de redactor șef, să încerc măcar. Eu am zis că e o nebunie, aveam 26 de ani. Până la urmă am zis că n-am nimic de pierdut și, de fapt, eram disperati, eu și soțul meu, pentru că nu puteai să duci o familie în contextul de atunci, era foarte complicat. Am dat concursul și l-am luat.

- **A.A.:** Este important să ai modele într-o astfel de carieră? Ați avut oameni către care să priviți în zona de radio sau ați început de la zero totul?

C.C.: O să fiu foarte sinceră. Nu am avut niciun model. Am făcut totul după capul meu pentru că mi s-a părut că modul de atunci de a face lucrurile era anacronic deja față de generația pe care o reprezentam eu. Iar eu eram conștientă că trebuie să facem un post de radio care să fie ascultat de oameni și că, până la urmă, e bine să vorbim și pentru profesioniști, și pentru melomanii aceia „hard”, dar un post de radio trebuie să fie - mai ales un post de radio public, care folosește banii oamenilor pentru funcționare -, pentru public mai larg. Pentru mine nu a funcționat niciodată – vedeți, capul? -, ideea „așa se făcea, așa se face”. Eu întotdeauna am pus în discuție totul: dacă, într-adevăr, așa e, că „așa se face”, având în față exact nevoia celor cărora ne adresăm; noi nu făceam un produs pentru noi, făceam un produs pentru

cei de acasă care ne ascultau și pe care îi doream să fie din ce în ce mai mulți... Ori discursul acesta care era ex-catedra, multă vorbărie, cuvinte pompoase, pentru mine, tânăra de atunci, hai 25, 26, 27 de ani, mi se părea total anacronic.

Așadar, pot să spun că nu am avut niciun model. M-am gândit eu tot timpul cum să fac ca să ajung simplu și direct la oameni. Și se pare că am găsit calea cumva. Acesta e adevărul, dacă m-ați întrebat.

- **A.A.:** Apreciez tare mult sinceritatea dumneavoastra! Deci ați venit cu un parfum de avangardă din start, de actualitate, de ancorare la prezent, față de ceea ce era sau ce se gândea la început?

C.C.: Eu am citit tot timpul foarte mult. Am căutat și luat modele din altă parte decât strict de aici, de la locul de muncă. Când în 2005, de exemplu, am fost invitată la postul public irlandez de radio ca să văd cum fac ei lucrurile, am fost extrem de impresionată, în primul rând, de naturalețe. Asta lipsea la noi. Naturalețea exprimării, naturalețea selecțiilor muzicale, naturalețea acestei gândiri de apropiere față de public și de a merge cu publicul sau de a servi publicul. Naturalețea relațiilor umane care se stabileau între colegi și, pe urmă, între colegi și publicul cu care interacționai la radio. Citesc și acum foarte multă literatură iar atunci citeam foarte multă, că exista încă destul de multă, presă culturală, și mă uitam cum fac alții. Și îmi și aduc aminte, într-un an, în ședința redacțională, am spus: „Hai să preluăm și noi modelul de la *Dilema veche*, de exemplu. Oamenii aceia vorbesc despre lucruri importante într-un limbaj care le este accesibil tuturor. Hai să încercăm și noi”.

- **A.A.:** Deci, modele în sensul în care v-ați documentat, practic, v-ați format aici, în cap, cu capul, ca o bază de date de informații...

C.C.: Am încercat să navighez într-un ecosistem mult mai larg, deschis către ceea ce vedeam eu ca modele de bună practică în cultură în România, dar mai ales în străinătate, pentru că un post de muzică clasică nu mai există în România și nici nu cred că va mai exista, dar există în Europa. Fiecare țară are un asemenea post de radio și puteam

să ne uităm și noi cam ce fac oamenii acolo, cum sună, cum se exprimă, cum se organizează. De aici au venit modelele și era firesc să fie așa. Nu suntem deloc singuri pe lume și este bine, din punctul meu de vedere, să fim împreună mai mulți și să lucrăm mai mulți într-o coeziune pe care o văd acum europeană, în ceea ce înseamnă preservarea acestei moșteniri culturale importante, care are ceva de spus pentru fiecare dintre noi, cei care trăim aici, în Europa.

- **A.A.:** Ce calități ar trebui să aibă un bun jurnalist radio, în primul rând, în special în zona muzicii clasice?

C.C.: În primul rând, să știe muzică clasică, fără discuție; aș vrea să subliniez că fără cunoștințe de specialitate, care se obțin cu studii superioare, mi se pare aproape imposibil să rezști. Și de aceea, întotdeauna, la Radio România Muzical aceasta a fost o condiție minimală pentru angajare. De asemenea, trebuie să poți să scrii corect românește, să vorbești corect românește, să te țină nervii, să ai rezistență la stres, să ai o voce care să-ți permită să te exprimi, să fii curios. Astea ar fi primele lucruri.

- **A.A.:** Sunt destul de multe.

C.C.: Da, și apoi să ai anduranța aceasta a lucrului unde nu e permis să întârzi un minut, niciodată, unde totul se întâmplă într-un anumit timp, unde nu contează că ți s-a întâmplat ceva în familie sau nu, sau ce e cu tine, tu trebuie să fii acolo, ca un actor...

- **A.A.:** Și se mai pliază generațiile actuale pe aceste condiții, le mai întrunesc?

C.C.: Foarte greu, de aceea noi am înființat ceea ce am numit Academia Radio România Muzical. De fapt, aici a existat tot timpul o informală academie Radio România Muzical. Prin mâna mea și a colegilor mei care s-au ocupat cu asta cred că au trecut vreo 30 de copii, poate și mai mulți, cel puțin în anii aceștia de când lucrez aici. Dar da, mai ales acum, este extrem de important, pentru că și cunoștințele de specialitate cu care se vine din școală sunt mai puține. Eu n-aș vrea să supăr, dar adevărul este că față de ce știam eu – am terminat facultatea

în 2000 –, nivelul de cunoștințe cu care se vine acum este undeva cam la 25%.

În ceea ce privește cunoștințele despre compozitori, despre stiluri, noțiuni concrete de istoria muzicii, poate și un pachet minimal de audiții, acestea sunt bagajul lor din școală. E adevărat, eu am învățat foarte mult aici, la Radio, pentru că noi deja avem în spate o istorie a interpretărilor și a înregistrărilor care se întinde pe mai mult de 100 de ani. Iar în clipa când tu selectezi muzica pentru o emisiune, ar trebui să ai o vedere de ansamblu, să cunoști unde s-a înregistrat, când, cum. Să cunoști de unde să iei înregistrările devine deja o chestie complicată aici, în Radio, unde avem cel puțin trei surse în care trebuie să căutăm. Dar da, confirm că este din ce în ce mai greu. Eu mi-aduc aminte când eram de vârsta lor, adică la 20 și un pic de ani, eram undeva între 15 și 20 de colaboratori în redacție. Acum avem 4.

➤ **A.A.:** Nu-și mai doresc ei?

C.C.: Pe de-o parte nu își doresc pentru că, să recunoaștem, statutul jurnalistului de la Radio România a involuat, societatea nu-i mai privește la fel. Pe de altă parte, nu mai există interesul material, nu mai sunt plătiți la fel, și atunci își pun întrebări de ce ar veni să-și bată capul aici.

➤ **A.A.:** Deci mai puțin motivați în zona financiară.

C.C.: Nu vă imaginați că a rămas aici ca în urmă cu 20 de ani, deloc. E o luptă pentru supraviețuire și în condițiile astea e destul de complicat. Dar, aici aș pune un mare „dar”, Radio România Muzical este cu adevărat unul dintre puținele locuri unde se mai poate ca un muzician, muzicolog, om cu studii teoretice muzicale, să se exprime și să dobândească o notorietate națională, și aș zice chiar internațională.

➤ **A.A.:** Ce face, concret, Academia de Radio? Este o zonă de tranziție între etapa de pregătire teoretică din școală și partea practică din radio, adică îi trece pe doritori prin niște filtre? Dacă da, care sunt acestea?

C.C.: Da, exact asta face Academia. Practic, colegii mei au făcut cursuri și seminarii pe tot ce înseamnă genuri jurnalistice, ce înseamnă de la a ști să scrii o știre până la a alcătui un plan de întrebări pentru un interviu și chiar mai departe, cum se construiește o emisiune.

➤ **A.A.:** Deci informații și activități foarte concrete.

C.C.: Absolut. Aș vrea să subliniez faptul că eu am fost tot timpul un om extrem de practic și conectat în permanență cu practicalitatea lucrurilor. Degeaba vorbim noi filozofii dacă nu știi să faci, efectiv, ce ai de făcut. De aceea, eu am pus mâna și am făcut eu cam tot, inclusiv partea tehnică din ceea ce se întâmplă aici. Ca să știu măcar ce să cer, să pot avea o viziune de ce se poate face și, la rândul-mi, să pot sări în ajutor oricând. Colegii mei știu lucrul acesta. Eu pot să salvez în locul lor cam oricare situație care poate apărea și, de altfel, am și făcut-o.

Până la urmă, noi nu suntem roboți, suntem oameni, pot apărea diferite probleme și e foarte bine să lucrăm în echipă, să putem să simțim că avem o plasă de siguranță și că orice ar fi, lucrul merge înainte.

➤ **A.A.:** Acești participanți la Academia de Radio au trecut și prin aceste detalii tehnice minime de cunoaștere?

C.C.: Absolut, pentru că fără asta nu se mai poate. Nu mai putem lucra decât într-un calculator, începând cu conceperea textului. Accesarea bazelor de date unde se află muzicile se realizează printr-un calculator sau poate chiar două. Editarea se face într-un soft de editare și mai apoi, programarea către emisie se face tot într-un soft.

➤ **A.A.:** Așadar, cunoștințele digitale sunt un necesar! Eficiență și eficacitate.

C.C.: Absolut! Fără asta nu se poate. Eu am folosit toate instrumentele tehnice existente posibile pentru a ușura munca, pentru a putea lucra și de la distanță. De exemplu, crearea de știri se face într-o bază de date pe care o avem accesibilă online și unde lucrurile se lucrează, se exportă apoi către site. Și mai este ceva. Totul există pe telefon în orice moment. Adică să ne gândim, jurnalismul înseamnă și

urgența unor lucruri care pot apărea. Toate astea sunt accesibile într-un telefon. Mai puțin, sigur, ceea ce înseamnă emisia care nu se poate accesa de la distanță, evident, din cauza măsurilor de securitate care trebuie luate în cazul unei companii publice.

➤ **A.A.:** Studenții pot veni să facă practică la dumneavoastră?

C.C.: Absolut! Chiar zilele acestea îmi fac planul pentru a lua legătura cu UNMB pentru propuneri. Anul trecut, din echipa venită de la UNMB a și rămas în Radio să lucreze una dintre persoane.

➤ **A.A.:** Contează foarte mult că încă își doresc, e foarte important.

C.C.: Da, sigur că da. Și eu sper să-și dorească, pentru că totuși ce face Radio România Muzical nu mai face nimeni în țara asta și se lucrează la un nivel european, important, aș vrea să subliniez lucrurile acestea. Chiar în această perioadă pregătesc o prezentare pe care o am de făcut la plenara EBU – European Broadcast Union, care are loc anul acesta la Katowice. Prezentarea mea detaliază modul în care Radio România Muzical a făcut – și devine un exemplu european – ca în ultimii șapte ani cota de piață să îi crească de trei ori. Este ceva fără precedent în Europa pentru un post de muzică clasică. Eu nu mai cunosc astfel de exemple recente, cel puțin. Iar o creștere cu 300% a cotei de piață este ceva spectaculos pentru orice domeniu, orice companie. Luând în considerare și contextul în care existăm și lucrăm, nu suntem într-o țară care are orchestre vechi de 500 de ani, plus contextul social media care a explodat foarte mult în ultimii ani ori condițiile financiare și de resurse umane pe care alții le-ar privi absolut dezastruoase. Și atunci, cu atât mai mult este un succes foarte important și mă bucur că această idee a fost agreată de colegii mei de la EBU. Așa că nu doar Radio France, BBC sau WDR vor avea prezentări, ci va fi și o prezentare din România despre un succes important.

➤ **A.A.:** Felicitări! În condițiile care sunt, cum spuneți, dezastruoase, resursa umană, logistică, financiară, cum s-a

întâmpilat această creștere? Prin ce eforturi, doar umane, de echipă, de drag de radio, de drag de muzică?

C.C.: Dacă ar fi să reduc la un singur cuvânt, da. Chiar am stat să văd puțin cum s-au mișcat lucrurile, am ascultat comparativ cu ce se întâmplă în Europa, să am o privire mai largă acum, foarte recentă, ca să-mi dau seama de ce aici s-a întâmpilat așa. În acești șapte ani și jumătate de când eu sunt manager Radio România Muzical, s-au întâmpilat niște lucruri, s-a muncit enorm, s-au făcut foarte multe evenimente online, offline, s-a ținut grila într-un anume fel. Dar tot nu există o explicație concretă pentru că, de fapt, toate astea au concurat. A venit și pandemia, pe care noi am folosit-o ca un prilej. Adică prima dată audiența s-a dublat în timpul pandemiei, cam de la 0,7 la 1,5% cotă de piață în București.

➤ **A.A.:** A avut, așadar, legătură cu lipsa oamenilor din sala de concert?

C.C.: Să ne înțelegem, radio-ul este altceva decât o sală de concert. Și dacă urmărim puțin studiile care s-au făcut în toată perioada asta, observăm că publicul ar vrea să acceseze spectacolele, dar există piedica costului, care este important, a timpului care nu există, iar oamenii caută produse care să le fie accesibile ușor. Radio-ul este gratis și, în clipa în care tu oferi un produs bun de ascultat care să te însoțească ore la rând, atunci oamenii rămân cu tine. Ideea e să oferi acel produs pe care oamenii să îl acceseze și să rămână cu tine.

➤ **A.A.:** Poate că mai există un avantaj, mai ales pentru simplitii melomani, comentariile din pauza concertului, acele detalii pe care le oferă colegii dumneavoastră ascultătorilor.

C.C.: Oamenii au nevoie de context, au nevoie de poveste, iar asta este ceea ce livrează radio-ul. Chiar am întrebat pe contul nostru de Facebook de ce ascultă oamenii Radio România Muzical. Multe răspunsuri au venit din zona „pentru selecția muzicii, pentru că mă liniștește”, dar și „pentru calitatea realizatorilor”. Deci, este și un aspect psihologic important aici.

➤ **A.A.:** Foarte important pentru ziua de astăzi.

C.C.: Exact. Și noi am speculat acest aspect într-o anumită măsură în construcția programelor; acest lucru nu se vede, nu e explicit, dar noi ne-am gândit la lucrurile astea și eu cer sau construiesc grila într-un anume fel, astfel încât omul să audă muzica potrivită la ora potrivită.

➤ **A.A.:** Deci există o întreagă strategie.

C.C.: Da, bineînțeles că este o strategie. Nu poți să pleci la luptă fără strategie. E cineva într-un birou care stă, gândește mult și, pe urmă, spune fiecăruia ce are de făcut și care din toate bucățile alea obține un tot, așa funcționează mintea mea, bucăți de puzzle. Am nevoie și să văd că toată mișcarea merge exact într-acolo unde vrem să ajungem. Da, e o întreagă strategie în spate, nu se întâmplă nimic de la sine. În general, am învățat că nu se întâmplă nimic de la sine.

Dar ceea ce contează enorm este că oamenii cu care lucrez sunt extrem de profesioniști. Lucru remarcat, de altfel, și de ascultătorii noștri. Profesioniști și în ceea ce fac, dar și în relațiile profesionale. Adică eu nu trebuie să spun de trei ori un lucru. E suficient să-l spun o dată sau poate niciodată. Este suficient să discutăm cam ce vrem de la început, să știe ce au de făcut și să facă ce au de făcut. Și pe parcurs mai intervin corecții, dar nu multe, pentru că sunt oameni care lucrează de foarte mulți ani. Nu pun niciodată oamenii să facă ceea ce nu pot face sau nu li se potrivește. Acesta este iarăși un lucru important. Oamenii performează când fac ceea ce le place și ce știu mai bine să facă. Asta este fără discuție. Și pune-i să facă exact ce li se potrivește, ce le place și vor face.

➤ **A.A.:** Și ajungem la managerul de radio. Cum a fost acea perioadă de început când ați acceptat pentru prima dată interimatul conducerii?

C.C.: Tot timpul am fost interimară. Și acum sunt interimară, da. Sigur, a fost o perioadă de trecere, dar cum să zic, eu fiind redactor șef înainte și având treabă cu majoritatea lucrurilor, nu a fost o schimbare prea mare.

- **A.A.:** Care a fost însă schimbarea? În partea aceasta financiară, administrativă, poate ceva mai intens?

C.C.: Da, evident. O bună parte din timp îmi petrec semnând nenumăratele hârtii, așa este birocrăția românească, pentru orice. Gândirea care funcționează pentru mine este cea pe care o are oricare manager: ideea, sursa de finanțare – dacă am banii, dacă nu, ce alte variante mai am? Nu poți face nimic fără resursele financiare și umane din spate, fără un plan foarte bun. Noi lucrăm și cu situația stagiunilor de emisiuni care pornesc din luna septembrie și se termină prin vară, iar asta înseamnă buget între ani, cu resurse minimale, că așa vin de la bugetul de stat. Și așa cum spuneam, tot timpul sunt alte și alte hârtii care trebuie făcute și care se reinventează pentru diverse plăți și așa mai departe. Ceea ce contează, totuși, este să știi ce vrei și care sunt prioritățile, iar pentru mine prioritățile au fost să facem evenimente care să fie vizibile. Consider că pentru o idee bună tot timpul găsești bani.

- **A.A.:** Și totuși bugetele nu sunt niciodată suficiente pentru câte idei bune se găsesc...

C.C.: Am lucrat de multe ori cu 60% surse bugetare și 40% surse proprii, adică bani aduși de mine prin sponsorizări, parteneriate etc.

- **A.A.:** Este foarte mare acest procent de 40%.

C.C.: Da, dar asta este realitatea. Noi nu vindem bilete la concert. „Produsul” vândut de mine este ideea mea și, desigur, seriozitatea mea confirmată în timp. Banii au mers acolo unde a trebuit, adică în emisiuni care sunt foarte apreciate acum și care au adus o audiență mult mai mare: *La Grande Bellezza* cu Cătălin Sava, *Game Origins* cu Sebastian Androne Nakanishi, *Camera Albastră* cu Cristian Măcelaru, *Music teen* cu Valentina Băințan etc.

Banii au mai mers și către Academia Radio România Muzical pentru plata onorariilor acestor tineri, niciodată n-am fost adepta lucrului pe 0 lei, 0 bani, nu e cinstit, nu e corect, chiar dacă înveți. Apoi, banii au plecat și către susținerea proiectului *Moștenitorii României Muzicale*, proiectele care s-au făcut cu concerte neconvenționale, cum

ar fi cele din mall-uri, care au adus vizibilitate și un plus de imagine. Semnalul este că muzica clasică chiar e pentru toți, așa cum este sloganul postului gândit de noi, din multe puncte de vedere și dincolo de orice. De fapt, această idee m-a animat și îi animă și pe toți colegii mei în condiții grele de muncă, faptul că muzica aceasta clasică chiar face ceva bine.

- **A.A.:** Vi se întâmplă să primiți feedback la întâmplare, pe stradă, de exemplu? Pentru că oamenii de la radio sunt doar voci, nu au același impact vizual în societate precum oamenii de televiziune, de exemplu.

C.C.: Mi s-a întâmplat să mă urc într-un taxi și taximetristul asculta Radio România Muzical, iar când l-am întrebat ce ascultă mi-a mărturisit că el numai asta ascultă! E minunat când primești mesaje de la oameni care spun că nu mai sunt singuri pentru că au postul acesta de radio. Mai sunt copiii care au participat la proiectul *Ascultă 5 minute de muzică clasică* și vin la concerte la Sala Radio și spun „să știți că eu am început să ascult muzică clasică pentru că mi-a pus mie profesoara de muzică, la școală, piesele alea de la *Ascultă 5 minute*”. Astea sunt lucruri care rămân și, de fapt, contează pentru nația asta. E o întreagă generație care a plecat din țară, mi-am pus și eu problema dacă să plec sau nu dar dacă tot am rămas, hai să fac ceva pentru țara asta. Ceva care să conteze și care să construiască, nu să dărâme.

- **A.A.:** Această echipă a dumneavoastră, așa cum o descrieți pare a fi o inimă mare ce funcționează în primul rând din dragoste pentru muzică.

C.C.: Așa este iar lucrul acesta se simte, oamenii îl sesizează. Există un grad mare de implicare emoțională, poate mai mult ca la televiziune unde imaginea „fură”. La radio, noi, jurnaliștii chiar suntem mult mai expuși. După tonul vocii, după cum vorbim, oamenii își pot da seama dacă suntem supărați, dacă suntem triști, cum suntem ca personalitate. Neavând imaginea, cu siguranță își construiesc, ca atunci când citești o carte, propria imagine despre omul respectiv. Suntem un companion discret, dar mereu prezent pentru foarte mulți oameni. Cred că este foarte importantă această conexiune pe care o realizăm cu oamenii,

chiar esențială pentru un post de radio. Suntem un loc unde se strâng laolaltă public, muzicieni, evenimente. Suntem ca o inimă care bate pentru tot ecosistemul, un ecosistem important al muzicii clasice și de jazz. Această inimă leagă România cu tot ceea ce se întâmplă la nivel mondial.

- **A.A.:** Postul Radio România Muzical este un post european foarte bine văzut, cotate, chiar la nivel mondial. Cum s-a întâmplat acest lucru?

C.C.: În Europa suntem pe locul 1 conform numărului de transmisiuni în direct din oferta European Broadcast Union (EBU), acest lucru înseamnă că noi transmitem cam 80 de concerte în direct pe an, din Europa, dar și din Statele Unite ale Americii. La această cifră se mai adaugă concertele din timpul Festivalului Enescu, unde au fost între 30 și 60 de transmisiuni într-o lună, făcute de aceiași oameni, aceeași echipă de 12 oameni, iar echipa de comentatori de transmisiuni directe internaționale este de doar 6 oameni.

- **A.A.:** Deci sunt și perioade mai intense când mai adăugați echipei dumneavoastră și ajutoare, colaboratori?

C.C.: Nu sunt colaboratori, sunt salariați. Echipa a variat mereu între 22 și 24 de oameni, atâția suntem cu totul, acum 23, ca să fiu exactă. Avem și perioade mai pline, de exemplu când e Festivalul Enescu.

- **A.A.:** Este impresionant de... puțin și faceți atât de multe!

C.C.: Da, dar este realitatea. De aceea am spus de condițiile vitrege. Că lumea nu-și imaginează că această construcție care pare că face atâta e ținută doar de atâția oameni.

- **A.A.:** Ați realizat foarte multe proiecte, printre care și cele pe care le-ați menționat. Au fost de foarte mare succes, confirmate în timp prin longevitate, în primul rând, în grila de emisiuni, dar și prin impactul pe care l-au avut la public.

Cum prinde formă o idee? Cum s-a născut, de exemplu,
Ascultă 5 minute de muzică clasică?

C.C.: Tot din dorința de a servi publicul, de a face ceva practic, eficient. Sincer, ideea a pornit în 2010, când veneam de la o ședință. Era o zi de luni și rememoram cum fusesem la cumpărături peste weekend, într-un mall unde auzisem numai niște muzici... tare anoste. M-am gândit, oare ar fi așa ceva chiar imposibil de făcut? Să se audă muzică bună, clasică, în magazine, mall-uri etc.? Ușor, ușor, ideea s-a dovedit a nu fi așa nebunească, am început proiectul cu principalele supermarket-uri și mall-uri din România, apoi am început să mă gândesc că, de fapt, cel mai eficient ar fi să intrăm în școli, pentru că acolo se formează, se educă gustul artistic, se clădește cultura. Am participat în 2014 la o consfătuire națională a inspectorilor de muzică, ideea a fost foarte bine primită și am făcut acest lucru la nivel național, având în inspectorii de muzică oameni de legătură în fiecare județ. Este foarte comod și pentru mulți profesori care, poate, nu știu unde să caute, sunt la începutul carierei, fără acea privire panoramică, cultural-muzicală. Mai ales astăzi când toată lumea are o hiper-informație, în această situație, să selectezi devine o problemă.

➤ **A.A.:** Și dumneavoastră cum ați făcut această selecție, pe ce criterii?

C.C.: Pentru mine a fost important să ofer ce era necesar pentru o cultură muzicală, cu compozitori și interpreți care să fie relevanți și, mai mult decât atât, să aducă și ceva românesc în ecuație; copiii trebuie să facă conexiunea cu ce se întâmplă în țara lor dar în context mondial, să fie și ei cetățenii lumii acesteia în care trăiesc. Sperăm că acești copii, așa ca un target mai îndepărtat, poate, să devină ascultători de muzică clasică, să devină melomani. Aș vrea să menționez ceva: eu nu am gândit *Ascultă 5 minute de muzică clasică* ca pe un instrument de marketing pentru Radio România Muzical, cu scop comercial, de a atrage ascultători. Și poate că lucrul acesta a ținut și proiectul în viață... Dar am gândit că România are nevoie de oameni care să aprecieze cultura. Iar noi, ca post public de radio trebuie să servim asta.

- **A.A.:** Așadar Radioul servește interesul public. Nu mai sunt prea multe instituții sau entități care fac cu adevărat acest lucru, nu doar la nivel declarativ.

C.C.: Eu am considerat că prin poziția pe care o am într-un post de radio public, trebuie să servesc interesul public. Pentru mine, interesul public înseamnă să avem și noi cetățeni care să fie informați și care să poată gândi autonom. Cultura de bună calitate are ceva important de spus aici. Și mai este ceva ce descoperim în timpurile noastre, faptul că această cultură înaltă, mai ales exprimată în muzica clasică, aduce un confort psihic de care oamenii au nevoie din ce în ce mai mult. Nu este o situație firească ca 75% din populațiile de adolescenți să sufere de anxietate. Nu este firesc să avem atâtea cazuri de depresie și la adulți. Este, în mod cert, o suferință psihică, psihologică, o traumă pe care o trăim cu toții. Da, s-a întâmplat ceva în civilizația noastră în momentul când s-a trecut accentul de la a fi împreună la individualism, la a vedea lucrurile doar din punctul meu de vedere. Uneori uităm că nu putem trăi decât dacă suntem într-o apartenență de grup și ne tragem puterea din lucrul acesta. Individualismul nu este bun. Ori, cultura înaltă asta face. Ne face să trăim frumos împreună, ne dă sens în viață. Pentru mine lucrurile astea contează și le-am aplicat nu doar la nivel personal ci am considerat că pot și eu să servesc, mai degrabă, decât să mă căinez că moare cultura! Hai să încerc să fac ceva.

- **A.A.:** Care a fost cel mai provocator sau poate mai emoționant dintre proiectele dumneavoastră aici, la radio?

C.C.: Fiecare proiect vine cu provocările lui. Eu nu prea mă uit în urmă, eu mă uit tot timpul înainte. În trecut au fost provocări de tot felul, cum sunt cele din experiența editorială. De exemplu, transmisiunile directe internaționale sunt printre cele mai riscante. Lumea nu știe că noi primim emisia radio-ului internațional care transmite, iar noi lucrăm pe acea transmisie, pe un *running order*, un desfășurător, în speranța că este cum scrie acolo. Îl auzi pe comentatorul care vorbește de la postul celălalt și tu în același timp trebuie să vorbești peste el, ceea ce deja e o chestie complicată. Nu ai ca repere decât aplauzele, dar nu știi pentru ce se aplaudă, va intra concertmaestrul, dirijorul? Te orientezi la fața locului, după ce auzi că se

întâmplă, că dacă mai vine un rând aplauze, e clar că a fost concertmaestrul și acum o să intre dirijorul. Am avut o situație în care am fost anunțați de la început că se va începe cu 15 minute întârziere. Ok, am pregătit ceva, am acoperit spațiul, de cele mai multe ori trebuie să vorbești tu ca să acoperi acest spațiu. Au trecut cele 15 minute și muzica tot nu începea, mai mult decât atât, a început cineva să vorbească și a vorbit încă 15 minute, timp în care a trebuit să vorbesc și eu... știți ce înseamnă 15 minute de vorbire? Foarte mult, vreo 7 pagini scrise, așa, ca reper. Trebuie să fii pregătit pentru orice; avem de multe ori la îndemână tot felul de fișe, cărți, să acoperim spațiul de emisie, în caz de așa ceva.

Altă dată am fost conectați pe un post greșit, în loc de BR Klassik, am fost conectați pe postul bavarez de muzică populară, iar legătura am restabilit-o pe la mijlocul Concertului nr. 2 pentru pian de Rahmaninov. Nu vă zic ce consum mental este, pe loc nu îți dai seama, e adrenalina pură, dar apoi pici epuizat! Oricum, în orice transmisiune live, există această doză mare de adrenalină, pentru că ai mult neprevăzut, ai de vorbit la cel puțin 5000 de oameni cât sunt pe sfertul de oră la Radio România Muzical, doar în București. Este impresionant, dar și copleșitor. Ca om de radio trebuie să stai bine cu stăpânirea de sine.

- **A.A.:** Ce este, mai exact, European Broadcast Union și de ce este importantă apartenența Radio România Muzical în acest organism european?

C.C.: EBU este asociația companiilor publice media din Europa, cu membri asociați și pe alte continente. EBU înseamnă schimburi muzicale, adică schimburi de conținut, de concerte de muzică clasică. Aici, în cadrul EBU, este cel mai bine dezvoltat schimb, pentru că majoritatea corporațiilor publice produc muzică clasică mai mult decât oricare alt tip de muzică. În același timp, și noi exportăm către EBU cele mai bune producții românești pe care le înregistrăm; acest schimb se realizează pe o platformă de vizibilitate globală. Pe o audiență calculată zilnic, aproximativ 20 de milioane de oameni din Europa accesează ceea ce se difuzează în cadrul EBU.

- **A.A.:** Cum faceți selecția acestor concerte „pentru export”?

C.C.: E foarte simplu. La noi nu funcționează decât valoarea profesională, punct. Există filtre interne de selecție, adică se dau calificative la concerte, dar și noi, jurnaliștii, cei care am asistat la ele sau le ascultăm, avem propriul punct de vedere și până la urmă acesta e și rolul criticului muzical, să spună ce e bine și ce nu e bine. Să nu uităm că înregistrarea e nemiloasă, martorul cel mai fidel pentru ce s-a cântat cu adevărat și al nivelului unui artist. Tot înregistrarea este martorul calității tehnice, iar Radio România întotdeauna a lucrat la nivel înalt din punct de vedere tehnic, producțiile noastre au fost mereu la nivel similar cu al celorlalte companii de radiodifuziune europene, adică din cinci puncte, undeva media e la 3,5, ceea ce este foarte onorant. Un punct în plus este datorat colegilor mei, inginerii de sunet și regizorii muzicali, aceștia din urmă toți absolvenți de Conservator, cu studii muzicale. Deci contează foarte mult și calitatea tehnică a regizorilor dar, în primul rând, contează calitatea interpretării muzicale, pur și simplu.

- **A.A.:** Ați fost recent realeasă ca membru în grupul de muzică EBU pentru perioada 2026-2028, alături de membri din Germania, Luxemburg, Portugalia, Regatul Unit, Suedia, Olanda, Danemarca etc. Ce presupune această activitate de membru?

C.C.: Este un grup restrâns de 9 oameni care stabilește strategia pentru muzică clasică la nivelul EBU. Eu am fost și selector pentru stagiunile Euroradio. Rolul selectorului e acela de a alege din 400-500 de concerte cam jumătate care să rămână în stagiune. Este important, pe de o parte, că poți să susții punctul tău de vedere pentru ceea ce ai propus, dar și să vezi un pic trendul internațional. Noi suntem foarte bine reprezentați, în general, de Festivalul Enescu, asta fără discuție, dar încercăm și să aducem actori noi, dincolo de ceea ce făceam oricum, adică ofertarea concertelor orchestrelor radio.

- **A.A.:** Care sunt concertele românești introduse în această selecție?

C.C.: În Stagiunea Premium Euroradio 2025-2026 am avut patru concerte, din Festivalul de muzică veche de la București, un concert de la Sala Radio cu Alexandru Tomescu, solist, un alt concert care a avut loc

pe 21 mai la Filarmonica George Enescu dirijat de Gabriel Bebeșelea și concertul cameral al Cvartetului Arcadia care a avut loc pe 21 aprilie. Sunt concerte care pleacă, prin EBU, inclusiv în Coreea de Sud, în Japonia etc. EBU înseamnă o platformă globală de promovare pentru artiști, pentru produsele unor țări și un mod de a lucra care, aș spune, este într-un fel idealul a ceea ce se dorește la nivel de transmisiuni de concerte.

- **A.A.:** Cum este primită și privită muzica românească? Ce perioade din creația românească sunt mai „cerute” pe plan european, mondial?

C.C.: Muzica românească este foarte cerută, chiar mai mult decât noi o putem livra. Sigur, compozitorul George Enescu este foarte cunoscut, deja un brand românesc, dar există foarte multă muzică românească în afară de Enescu.

Am o situație concretă. Există un pianist german, Oliver Triendl, care a câștigat și un premiu special la premiile International Classical Music Awards de anul trecut pentru abordarea repertoriilor neobișnuite. El a înregistrat *Concertul pentru pian* de Radu Paladi, iar premiul ICMA a fost câștigat în anul când a publicat *Concertul pentru pian* de Paul Constantinescu pe disc. El a venit la mine și mi-a zis că își dorește să mai abordeze și alte repertorii românești, dar că nu găsea partituri – deci, își dorea, dar nu găsea. Nu avem partituri, nu avem sursă de distribuție de partituri în afara țării și cred că asta a rămas ca un reflex din comunism, o selecție greoaie a ceea ce pleacă în afara țării. Toată lumea caută acum repertorii mai deosebite, dar care să sune bine și să nu îndepărteze publicul. Este o întreagă generație de compozitori pe care o avem, total necunoscută în afara țării. Iar acesta este un proiect care urmează să se desfășoare în noiembrie, când Oliver Triendl va avea concert de stagiune la Cluj cu *Concertul pentru pian și orchestră* de Valentin Gheorghiu pe care i l-am propus și i-a plăcut foarte mult, sub bagheta lui Gabriel Bebeșelea, care are și partiturile de la cele două simfonii de Valentin Gheorghiu ce nu au fost înregistrate până acum. Va fi un concert de stagiune la care noi mergem să înregistrăm nu doar concertul, ci și repetițiile, în speranța că reușim să scoatem o înregistrare de înalt nivel calitativ care să plece către o casă de discuri

internațională; avem deschise discuțiile cu mai multe case internaționale interesate de un asemenea proiect.

- **A.A.:** Așadar, o promovare a muzicii românești în mai multe moduri...

C.C.: Această promovare trebuie făcută implicit. De exemplu, Sebastian Androne-Nakanishi a fost Compozitorul anului 2022 la gala premiilor ICMA și nu l-am propus întâmplător. Mi-am propus să încerc cu el, pentru că știam cum scrie, ce scrie și am mers destul de sigur spre a câștiga, ceea ce s-a și întâmplat. El este un compozitor foarte inspirat care a făcut o imagine foarte bună muzicii românești și României și pentru care acel premiu a fost important în carieră. Similar, am susținut-o și pe soprana Aida Pascu, pentru „Tânărul artist al anului”, tot la ICMA, a câștigat în 2024, unde, la fel, am fost convinsă de la început că ea va câștiga, ceea ce s-a și întâmplat, pentru că era ceva valoros. Poate că am asta, un simț de a detecta valoarea mai repede decât alții. Cum să nu-l sprijini pe un om al tău care e bun și valoros, dacă ai posibilitatea să faci asta? Foarte important, următoarea gală ICMA va fi la Cluj pe 9 aprilie 2027.

- **A.A.:** O veste grozavă și un eveniment onorant pentru România!

C.C.: ICMA e al doilea organism internațional unde reprezintă România, pe lângă EBU Classical Music Group, iar la ICMA chiar e un lucru care îmi place foarte mult, se discută doar despre muzică. Nu există niciun criteriu financiar sau comercial. Este singurul juriu care premiază doar pe criterii profesionale discurile care vin. Iar noi, cei din juriu, lucrăm neremunerați.

- **A.A.:** Deci sunteți membri iarăși cu inima?

C.C.: Sigur că da. E și un instrument de măsură, pentru a vedea unde te plasezi ca țară. Sigur, fiecare aplică propria grilă, dar până la urmă se lucrează destul de matematic. Fiecare dintre noi propune pentru 16 categorii, maxim 10 discuri. Uneori nici nu propun atâtea, depinde de categorie. Apoi se consideră nominalizat discul care

întrunește voturile a doi membri și de acolo începem trei runde de vot din care se alege câștigătorul. Există și un board care în caz de paritate votează ce rămâne.

➤ **A.A.:** Ce proiecte pregătiți?

C.C.: Avem proiectul din noiembrie 2026 *Moștenitorii României Muzicale* la Sala Radio cu trei dintre bursieri, într-un concert al Orchestrei de Cameră Radio, un concert de concerte cu violoncelista Sofia Blându, pianistul Dominik Ilisz și contrabasistul Vlad Rațiu. Peste vară avem trei sesiuni de înregistrări programate. Vlad Rațiu revine cu un repertoriu preclasic alături de pianista Cătălina Bordeanu după o sesiune de înregistrări la noi în 2020, care înțeleg că au ajuns referință pentru toți cei care studiază contrabasul în România. Mai înregistrăm, tot în vederea realizării unui disc pentru o casă internațională, cu pianista Raluca Știrbăț integrala ariilor populare românești de Carol Miculi, ce nu a fost înregistrată niciodată. Culmea este că sursa partiturilor am găsit-o în Polonia. Apoi, Alina Bercu face înregistrări speciale cu un repertoriu pe care l-a cântat în februarie 2026 la Ateneul Român. Și apoi ne pregătim pentru marea aniversare de 30 de ani la Radio România Muzical, în 2027, pe 24 martie. Chiar în ziua aniversării o să facem un concert pe care deja l-am anunțat și care este deosebit, pentru că ne-am propus ca toate piesele să fie alese de ascultători. Oamenii au putut propune și am primit foarte multe propuneri, aproape 300! Urmează să alegem ce poate fi cântat de Orchestra de Cameră Radio cu Alexandru Tomescu solist, care întotdeauna a fost alături de noi în concertele aniversare Radio România Muzical. Sigur că el este și solistul Radioului, dar ne și leagă o foarte adâncă prietenie, am fost colegi de facultate, ne știm de o viață. După acest concert special, pe 26 martie, tot în cadrul proiectului „Moștenitorii României muzicale”, îl aducem pe Radu Rățoi, solist al Orchestrei Naționale Radio, pentru că mi s-a părut firesc să existe și ceva - altceva, așa cum e postul acesta de radio, tot timpul surprinzător, dar totuși rămânând în sfera muzicii clasice. Să nu uităm că pe 9 aprilie 2027 va fi gala ICMA de la Cluj, unde, sigur, suntem broadcaster oficial audio, TVR va fi broadcaster oficial național video și totul va pleca spre broadcasterul internațional care este contul YouTube Deutsche Welle.

➤ **A.A.:** De ce ați ales Clujul?

C.C.: În primul rând, din cauza infrastructurii și, sigur, și a deschiderii oamenilor de acolo. Gala ICMA înseamnă un concert cu părți de lucrări sau cu lucrări de aproximativ 5-7 minute, cu cel puțin 10 soliști, invitați de talie importantă internațională. Ei nu se pot schimba la baie... Îmi pare rău să spun asta, dar e o realitate, trebuie ținut cont și de imagine. La Cluj există această sală nouă absolut spectaculoasă, deschisă recent. Încă un detaliu important, Orchestra Filarmonicii din Cluj, în momentul de față, este cea mai cunoscută orchestră românească la nivel internațional, singura care are proiecte discografice internaționale de ani de zile, cu șefi de partidă care formează cel mai cunoscut și valoros cvartet din România care activează la nivel internațional, Cvartetul Arcadia.

Reprezentanții conducerii Filarmonicii din Cluj au fost la gala ICMA de la Bamberg de anul acesta, au prezentat oferta lor și au făcut o foarte frumoasă imagine. Partea asta de Transilvanie are foarte multe lucruri frumoase de arătat, congruente cu ceea ce se întâmplă în Europa, sunt perfect adaptate realităților de acolo și dacă oamenii aceștia doresc să se prezinte și să fie o carte de vizită pentru România, este un lucru absolut lăudabil. Acest fapt nu exclude participarea și altor instituții românești pe viitor, data pentru 2031 este încă deschisă, locul nu este stabilit, deci cam cu atâta avans se lucrează. Putem aduce gala și la București sau în alt oraș românesc care își dorește să facă parte din aceste proiecte și să lucreze la standardele internaționale necesare. Pentru mine, aceste standarde sunt realitatea zilnică și vin într-o practică ce, de fapt, înseamnă respect față de artiști, față de organizatori, față de timpul, nervii fiecăruia etc.

➤ **A.A.:** Vă mulțumesc pentru disponibilitate și dăruirea pe care o oferiți muzicii clasice și iubitorilor acestui gen.

SUMMARY

Andra Apostu

**A dialogue with Cristina Comandașu,
manager of Radio România Muzical**

Ms. Cristina Comandașu, the manager of Radio România Muzical, is one of the figures most closely associated with this radio station. The music programs she produces cover all musical and journalistic genres: regular segments, national and international broadcasts, interviews, album reviews, and more. She is one of the most recognizable voices among Radio România Muzical listeners and successfully represents the image of a modern radio station as well as that of Romania through her presence on the jury of the International Classical Music Awards and as the station's representative in the European Broadcasting Union. Dedicated to her profession, she has initiated valuable projects with a strong impact on Romanian musical life - from young musicians to experienced artists - becoming a distinguished promoter of local culture abroad.